

TEMA FAMILIEI ÎN NUVELA *MOARA CU NOROC* DE IOAN SLAVICI

Natalia STRĂJESCU,
Universitatea Pedagogică de Stat
„Ion Creangă” din Chișinău,
Catedra Limba și Literatura Română

CZU: 821.135.1.09

Rezumat. Dihotomia dintre omul sărac, dar mulțumit și omul sedus de puterea banilor, dar nefericit, formează fundamentul nuvelor lui Slavici. Tocmai așa se desfășoară evenimentele la *Moara cu noroc*. Pentru a avea cât mai mulți bani, Ghiță își sacrifică familia și fericirea. În viziunea scriitorului, banii depersonalizează, distrug omul.

Cuvinte-cheie: familie, bani, tragic, nefericire, cumpătare.

Abstract. The dichotomy between the impoverished but content man and the man seduced by the power of money but unhappy, forms the foundation of Slavici's short stories. This is precisely how events play out in *Moara cu noroc*. In order to have as much money as possible, Ghiță sacrifices her family and happiness. In the writer's view, money depersonalizes, destroys man.

Keywords: family, money, tragic, unhappiness, frugality.

Opera artistică a lui Ioan Slavici oferă imaginea unui zbcucium intern, la temelie fiind pusă superioritatea normelor clasice, deoarece vedea lumea dominată de principiul armoniei universale, de măsura dreaptă a lucrurilor. El vine în literatură cu o înțelegere perfectă a relației *creație-viață*.

Ion Dodu Bălan, în lucrarea *Ioan Slavici sau Roata de la Carul Mare*, face o analiză amplă a operei scriitorului tocmai sub acest aspect. El menționează că, tratând problemele morale eterne și categoriile esențiale ale conștiinței dintr-o perspectivă modernă,

Slavici aduce prin intermediul operei sale elemente definitorii ale etnopsihologiei noastre, bazate pe realități concrete. Analiza morală ghidează existența umană, felul de a fi al omului, cum reacționează el în fața vieții. Criticul e de părerea că prozatorul nu reproduce „mizerabila lume reală”, ci urmărește să surprindă „firea omenească”, mișcările sufletești ale oamenilor, pornirile lor interioare, „viața în artă și nu arta fotografiind viața”. Tocmai strânsa legătura cu viața, cu realitatea îi asigură operei slaviciene caracterul moral, deoarece eroii lui descind din viața reală.

Mihai Cimpoi conchide că Slavici este un „autor etico-epic, modul său narativ fiind diegeza auctorială cu propensiune spre discursul reflexiv-moralist, abstract după același naratolog, dar salvat prin «zbuțiumul» și deliberările îndelungi ale personajelor” [1, p. 229]. Astfel, luată împreună, acestea constituie, deopotrivă cu naratorul, „rostitori și rostuitori morali”, iar – în viziunea lor – *realitatea adevărată* este echivalentă cu *realitatea morală*.

Ioan Slavici a excelat în modul de a înfățișa caracterul și viața poporului în toată complexitatea și varietatea ei. Personajul slavician este modelat nu numai de obiceiuri și credințe, pe care le respectă săteanul, dar și de felul cum gândește și acționează.

Astfel, Slavici devine un „*homo aedificator*” clasic, căruia nu-i putem descoperi limitele teritoriului în care el se afirmă; granițele între care „construiește”, fiindcă „a construit mereu după proiectele altora, într-o grabă care nu era doar a construcției, ci a răspunsului față de o comandă urgentă” [2, p. 26].

După acest model se desfășoară evenimentele în *Moara cu noroc*, considerată de G. Călinescu „o nuvelă solidă cu subiect de roman”, în care „marile crescătorii de porci în pusta arădană și moravurile sălbatice ale porcarilor au ceva din grandoarea istoriilor americane cu imense prerii și cete de bizoni” [3, p. 450].

Publicată în volumul *Novele din popor* (1881), *Moara cu noroc*, capodopera scriitorului, începe cu o cugetare bătrânească

rostită de mama Anei, ce-i oferă o valoare de *motto*: „ – Omul să fie mulțumit cu sărăcia sa, căci, dacă e vorba, nu bogăția, ci liniștea colibeii tale te face fericit...” Fragmentul dat conține, în formă concentrată, *concepția etică* a lui Ioan Slavici, pe care o ilustrează epic și estetic în nuvela dată. Încălcând principiile etice, învățăturile străvechi, personajele își asumă involuntar un destin tragic. Dihotomia dintre omul sărac, dar mulțumit și omul sedus de puterea banilor, dar nefericit, formează fundamentul nuvelor lui Slavici. Aici apare de asemenea motivul alegerii etice. Exact în acest mod se petrec lucrurile în *Moara cu noroc*. Pentru a avea cât mai mulți bani, Ghiță își sacrifică familia și fericirea. În viziunea scriitorului, banul depersonalizează, îl distruge pe om.

Prin *Moara cu noroc*, Slavici demonstrează că existau societăți în care până și familia cea mai bine încheagată nu putea rezista disoluției. Esența nuvelei o reprezintă zbaterea dramatică a personajului principal, lupta acestuia cu sine însuși și cu ceilalți, cu propriile *alegeri deviate*.

În incipitul nuvelei, Ghiță apare ca un om cumsecade, care muncește din greu pentru întreținerea familiei; nemulțumit de condiția sa, el dorește să-și schimbe viața, să trăiască altfel. Hotărăște să se mute cu familia sa într-o regiune cu o faimă nu chiar atât de bună și plină de primejdii, pentru că nu mai găsea nici o cale de a ieși din impasul sărăciei, care era din zi în zi tot mai apăsătoare. Meseria de cizmar nu-i asigură existența într-un ținut unde oamenii umblau „toată săptămâna în opinci ori desculți”, iar duminica, dacă era noroi, își duceau cizmele în mână până la biserică și acolo le încălțau. Ghiță își dorea să-și deschidă un atelier meșteșugăresc, iar arendarea cârciumei de la Moara cu noroc era o posibilitate în realizarea acestei dorințe. „Trei ani, numai trei ani să pot sta aici – își spune Ghiță – și să mă pun pe picioare, încât să pot să lucrez cu zece calfe și să le dau altora de cârpit”.

La început, câștigul era „dat de la Dumnezeu”, obținut prin muncă cinstită: „Sâmbătă de cu seară locul se deșerta și Ghiță, ajungând să mai răsufle, sau punea pe Ana să numere banii și atunci el *privea* la Ana, Ana *privea* la el, amândoi *priveau* la cei doi copilași, căci doi erau acum, iar bătrâna *privea* la câteșpatru și se simțea întinerită, căci avea un ginere harnic, o fată norocoasă, doi nepoți sprinteni, iară sporul era dat de la Dumnezeu, dintr-un câștig făcut cu bine”. Însă la Slavici, nu e posibil efectul fără cauză, acumularea fără efort, mulțumirea fără chin.

În ciuda acestor împrejurări, Ghiță este și un om curajos. El e gata să înfrunte orice obstacol numai pentru a-și vedea familia scoasă din sărăcie.

Hanul își păstrează influența benefică până la intrarea în scenă a lui Lică Sămădăul, cel care va provoca, într-un fel, căderea dramatică a familiei lui Ghiță. Prima greșeală a acestuia, care de altfel și marchează începutul tragediei sale, este acceptarea grăsunilor trimiși de Lică. Treptat, cărciumarul face tot mai multe compromisuri; el ajunge astfel la încrucișarea unor motivații puternice, dar opuse: pe de o parte, dorința de a rămâne om cinstit, dar sărac, iar pe de alta, tentația câștigului ușor, dar care înseamnă pierderea cinstei.

Devenind tot mai mult omul lui Lică, Ghiță se schimbă radical: dintr-un om sociabil, deschis, devine un om închis în lumea gândurilor sale, veșnic preocupat de propria sa familie. Din dorința de a o ocroti, el o ține pe Ana departe de problemele și gândurile sale; armonia, seninătatea, veselia dispar treptat din familia sa. „Slavici a realizat în Ghiță un personaj complex prin zugrăvirea pe multe planuri a conflictului dintre fondul uman cinstit și dorința de a face avere prin concesii, într-o lume a cărei supremă lege era suprimarea oricăror sentimente de umanitate” [4, p. 201]. Ghiță este capturat de mecanismul succesiunii implacabile a întâmplărilor și trăsăturile de caracter sunt mai pronunțate, atât

înainte de înălțări, cât și înainte de prăbușiri. Concesiile îl împing în grupul din care nu dorea să facă parte și chiar dacă mai are unele gânduri cinstite, nimic nu-l mai poate salva de la cădere. Drama lui Ghiță „a pășit în inima însăși a realității și s-a inclus în ea cu voință de decizie. Intervenția a avut efectul de a repune în chestiune acel *modus operandi* divin, de a contesta procedura actelor originale, de a redeschide jocul raporturilor dintre pozitiv și negativ” [5, p. 201]. Cu alte cuvinte, e același conflict de natură etică dintre *alegerea normală* și *alegerea deviată*.

Lică Sămădăul este un personaj la fel de complex și complicat. Fără îndoială, are câteva calități: inteligent, temerar, bun cunoscător al oamenilor, autoritar, voluntar, însă aceste calități sunt puse în slujba răului. Ca să-și realizeze scopurile, Lică este în stare de orice. Pentru a-l lipsi pe Ghiță de sprijinul familiei, îi atrage la început pe copiii și apoi pe Ana, ea făcând și parte din planul de supunere totală a bărbatului prin femeie. Aceași tărie de caracter o dovedește și în final, când, dându-și seama că nu mai are nici o șansă, se sinucide.

Ana este descrisă, încă din primele pagini ale nuvelei, ca o femeie așezată și blândă, iar mama ei nu-și putea închipui ca ea să devină cârciumăreasă. Traiul ales la Moara cu noroc o transformă, o face mai matură, o face să privească lumea cu alți ochi, să aprecieze oamenii nu prin discuții, ci prin comportamentul lor. Chiar de la început, ea a presupus că Ghiță este atras într-un joc necinstit prin concesiile făcute de Lică și încearcă să-l scoată de sub dominația acestuia. Însă, din păcate, nu-i reușește, singură devenind o momeală pentru sămădău. Ea este aruncată în brațele lui Lică chiar de propriul ei soț. Încearcă de nenumărate ori să-i demonstreze că nu e binevenită asocierea cu Lică, însă Ghiță refuză să-i dea ascultare. „Ana este un personaj cu mari disponibilități sufletești, asemeni Martei din *Gura satului*... Ea are chiar spirit de «detectiv» și-și dovedește bărbatul cu «probe», ca părtaș la hoțiile

sămădăului” [4, p. 160]. Imaginea Anei se impune prin încercările repetate pe care le face cu scopul de a stopa înstrăinarea soțului în familie. Nu reușește și de aici și drama existenței sale.

Ana este unul dintre cele mai realizate personaje ale lui Slavici; la ea sunt mai pronunțate preocupările moralizatoare care se impun atenției prin motivările de natură etică. Spre sfârșitul nuvelei, autorul relatează petrecerea dezlănțuită în dimineața zilei de Paște la Moara cu noroc, unde este dezvoltat stadiul în care ajunsese moralitatea protagoniștilor. Lică a decis s-o seducă pe Ana, crezând că soțul ei se va revolta. Dar văzând indiferența lui Ghiță, ea se aruncă în brațele lui Lică atât din setea de răzbunare, tipică femeilor rănite în amorul propriu, cât și din plăcerea pasiunii. Apare disprețul pentru Ghiță și crește admirația pentru Lică: „Acu rămâi. Tu ești om, Lică, iară Ghiță nu e decât o muiere îmbrăcată în haine bărbătești, ba chiar mai mult decât așa”. Aruncarea Anei în brațele lui Lică nu apare din îndemnuri proprii și eroina devine o victimă a unui concurs de împrejurări de care este vinovat, în mare măsură, Ghiță. Pentru Ana, moartea pare să fie singura soluție la starea ei de eroare și de confuzie prin care a trecut. Psihologia lui Ghiță, hotărât să-și ucidă nevasta adulteră, nemaiținând seama că el o dusesse în această situație, este dovada cunoașterii desăvârșite a sufletului omenesc, încordat la maximum, în fața unei fapte neobișnuite.

Prin nuvela *Moara cu noroc*, Ioan Slavici a reliefat, cu o vădită măiestrie, urmările nefaste ale setei de îmbogățire. O dată intrat în acest joc, omul se devalorizează pe sine însuși, este de nerecunoscut. Lui Slavici îi aparține meritul de a fi creat, pentru prima oară în literatura română, un *personaj epic* viabil, care să pornească din dorința de a se realiza într-un anumit fel, devenind reprezentativ pentru întreaga societate. Din acțiunile personajelor apare convingerea că viața fiecărui om se desfășoară conform unui destin prestabilit. Lăsându-se copleșit de gândurile amare, Ghiță

se întrebă: „Cine poate să scape de soarta ce-i este scrisă?”, iar alteori zice: „așa mi-a fost orânduit” sau „dacă e rău ce fac, nu puteam să fac altfel”.

Chiar și soarta atât de crudă a Anei, a cărei vină n-o poartă, este meritată. Ea n-a făcut nimic ca să iasă din acest joc necinstit, dar s-a lăsat în voia ispitei, la început cu o anumită sfială, apoi cu o pronunțată plăcere a simțurilor. Aceste două personaje au ceva comun, lor le lipsește stăpânirea de sine, simțul măsurii și cumpătul, nu știu unde să se oprească, de aceea ajung pe marginea abisului, de unde și căderea fatală.

În majoritatea lucrărilor sale, Slavici a confirmat preceptul că fericirea omului se realizează prin acceptarea normelor etice, prin echilibru sufletesc. Prozatorul reușește să demonstreze că tot ce iese din limitele firescului vieții, încalcând regulile morale, tot ce merge pe făgașele întortocheate ale *alegerii deviabile* sfârșește tragic.

Bibliografie:

1. Cimpoi, Mihai. *Sfinte firi vizionare*. Ediția a II-a revăzută și actualizată. – București: Euro Press Group, 2007. 260 p.
2. Rotaru, Ion. *O istorie a literaturii române*. – Galați: Porto-Franco, 1996. 492 p.
3. Călinescu, George. *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*. – Craiova: Vlad, 1993. 1060 p.
4. Vatamaniuc, Dimitrie. *Ioan Slavici și opera literară*. – București: Academiei RSR., 1970. 305 p.
5. Marcea, Pompiliu. *Ioan Slavici. Evaluări critice*. – Timișoara: Facla, 1977. 245 p.